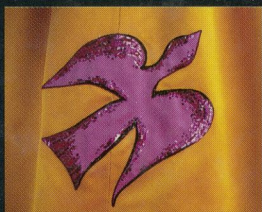
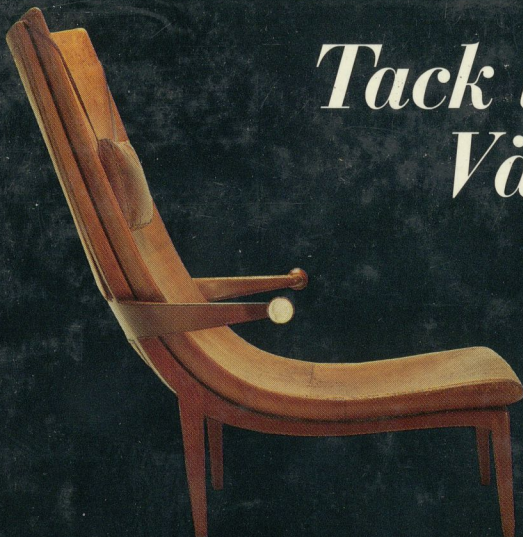

Tack vare våra Vänner!

*Tack vare våra
Vänner!*

FATLABUREN 1994

NORDISKA
MUSEET

Tack vare våra Vänner!

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK

FATABUREN 1994

FATABUREN 1994

ISBN 91 7108 356 1

ISSN 0348 971 X

Redaktör Teje Colling

Fotograf och bildredaktör Birgit Brånvall

Layout Börje Reinhold, Bohusläningens Boktryckeri AB

Omslag Lena Lindqvist

Teknisk redaktör Berit Nordin

Bildmaterialet tillhör Nordiska museet om inte annat anges. I de fall fotografens namn inte uppges är denne okänd.

Summaries translated into English by Skans Victoria Airey

Tryckt hos Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1993

VÄNNERNA GÖR MUSEISAMLINGARNA ROLIGARE

Jonas Berg

I början av 1970-talet blev museet erbjudet att köpa en samling teckningar av Anders Forsberg, en av våra stora skämttecknare. Posten bestod av närmare 80 teckningar av vilka de flesta hade varit införda i Strix under åren kring sekelskiftet. Också omslagsteckningen till hans bok "Från svenska hem" från 1902 ingick. Genom Vännernas generositet kunde förvärvet genomföras och teckningarna tillfördes museets arkiv under signum 134/1974. 1983 ställde Eva Dalman vid bildarkivet ut ett urval av teckningarna kompletterade med en del inlånat Forsberg-material.

Perioden kring sekelskiftet betraktas av hävd som skämtpressens guldålder i vårt land. Vid sidan av den gamla Söndags-Nisse tillkommer Strix 1897 och Puck 1901. Alla tre utkommer med ett nummer per vecka. De största namnen bland tecknarna är Albert Engström, Oskar Andersson (OA) och Anders Forsberg. Vid deras sida arbetade en rad mindre väl ihågkomna artister, sådana som Teodor Heurlin, Hilding Nyman och Knut Stangenberg. För utställningen *90-tal* på Nordiska museet hade jag förmånen att få plocka ihop ett antal skämtteckningar till några skärmar i centralhallen. Ett något större urval publicerade jag året därpå under titeln "I skrattppegeln, sed & osed i 1890-talets skämtteckningar".

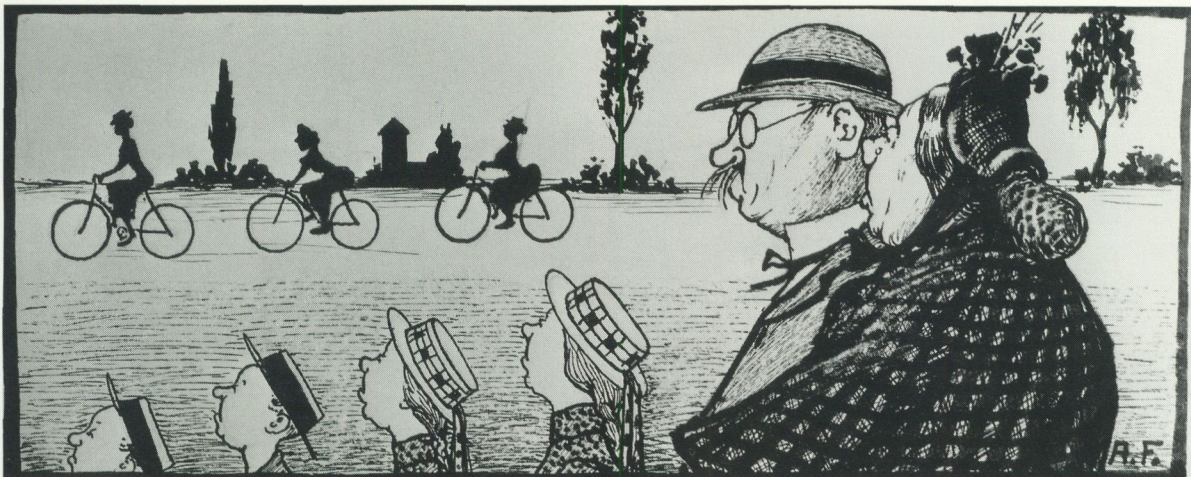
Sommaren 1893 låg Albert Engström i Småland och målade tillsammans med några småländska kollegor. En av dessa höll på att utbilda sig till målare i Tyskland, men skulle så småningom göra sina mest bestående insatser som arkitekt, hembygdsvårdare och hemslöjdsentusiast i Dalarna. Hans namn var Gustaf Ankarcrona

(1869–1933). Han hade studerat i Berlin på 80-talet men flyttat till München 1891. Där umgicks han med en tysk kollega, som vid denna tid siktade på ett genombrott som målare. När familjen inte längre kunde bekosta hans studier skall Ankarcrona ha varit den som rådde Thomas Theodor Heine (1867–1948) att söka sin framtid som tidningstecknare. Heine blev snabbt en av Europas ledande tecknare i sin genre och hans ämnesval och presentation kom att betyda mycket för Anders Forsbergs tecknande. Innan Ankarcrona reste hem 1895 hade han också tillfälle att i München introducera Albert Engström i den krets av humorister och tecknare som just övervägde att lämna Fliegende Blätter för att starta Simplicissimus. De kommer igång med sin nya tidning 1896 och redan året därpå är Engström själv redo att bryta upp från Söndags-Nisse för att sjösätta sin egen Strix.

Vem var då Anders Forsberg? Han var född 1871 och växte upp i Karlstad. Till Stockholm kom han för att genomgå Tekniska skolan, det som senare blev Konstfack. Som utexaminerad teckningslärare gjorde han ett kortare gästspel i Karlshamn, men återvände 1896 till Tekniska skolan som överlärare i teckning, en befattning som han skulle inneha till sin död 1914. Som tecknare knöts han till Strix redan efter några få nummer och snart blev han också medlem av redaktionen. I praktiken var han den sammanhållande kraften i redaktionen, eftersom – och jag citerar nu Hasse Z: "Tidningens bestämda utgivningstider gjorde honom (Albert Engström) olämplig som redaktör."

Anders Forsberg tecknar till en början i olika tekniker och format och han illustrerar ofta till tidningen insända historier. Så småningom finner han sin egen stil. Han arbetar ofta med en inramad yta, oftast en rektangel, som han fyller med en myllrande bakgrundsmiljö kring de agerande personerna. Teckningarna är nästan alltid realistiskt beskrivande, men undantag finns i en del skräckvisioner.

1902 utger Anders Forsberg "Från svenska hem", ett album med 39 teckningar. En del av dessa hade publicerats i Strix 1901–02, andra infördes från 1903 med angivande av de planschnummer de hade i "Från svenska hem". Forsberg hade hämtat idén till sitt bokverk från Heine, som 1898 utgivit sin "Bilder aus dem Familienleben". Bägge gisslar de skoningslöst sina landsmäns vanor, ovanor och egenheter, men Forsbergs bilder är i sin detaljrikedom mera inträngande som sin tids "hemma hos"-reportage.

"Se Patrik sådana kostymer. En anständig kvinna som jag, dina barns moder, skulle aldrig kunna tillåta sig något sådant."

Lustigt nog publicerar Forsberg på samma sida i Strix denna teckning och en annan cyklistvits. Båda är starkt inspirerade av Heine. På den andra har han i själva teckningen skrivit "Efter T. Heine". Strix 1898:29. Original till samtliga bilder finns i Nordiska museets arkiv.

1906 upphör han att teckna för skämtpressen och han lämnar också Strix redaktion. Sex år senare gör han ett halvhjärtat försök att komma tillbaka och ett par teckningar publiceras i tidningen.

Anders Forsberg var nära vän med både Karlfeldt och Fröding. Den förre illustrerade han åtskilliga gånger både i Strix och i andra sammanhang. Någon har sagt att ingen annan illustratör har förstått Fridolin-figuren så som Forsberg. Med den 10 år äldre Gustaf Fröding umgicks Forsberg – värmlänningar emellan. Inte minst under Gustaf Frödings sista tid då han svårt sjuk bodde på Gröndal ute på Djurgården sågs de, och Anders Forsberg gjorde 1911 flera fina teckningar av skalden på dödsbädden. Anders Forsberg gifte sig senare med Signe Trotzig, som vårdade Fröding under de sista åren.

Anders Forsberg var inte någon harmonisk och lycklig människa. Tungsinne och galghumor följs ju ofta åt. Många stora humorister har haft svårt med detta jordelivet. En kris 1906 ledde till att

*"I mor, när kommer far hem?"
 "Ja, ho vet när åska slår ner."
 Strix 1897:19.*

Forsberg i stort sett upphörde att illustrera i skämtpressen och 1914 sköt han sig i Lilljansskogen i Stockholm.

Teckningar av Forsberg separatutställdes första gången på Gummesons Konsthall i Stockholm 1943, och gjorde ett mycket starkt intryck på konstkritikerna. Forsberg betraktas sedan dess som i det närmaste jämbördig med OA och Albert Engström. En del av teckningarna i Nordiska museets förvärv, minst 15 stycken, har tillhört Thulins antikvariat och utbjöds till salu vid en utställning i Karlstad våren 1944. I förvärvet ingår dock teckningar som kommit från annat håll.

Som avslutning ytterligare ett citat från Hasse Z.: "Forsberg vann sin berömmelse genom sina bilder från svenska hem. Där fick den borgerliga medelklassen av 1890 sin grymme porträttör. Det sägs att Stockholms stadsmuseum saknar fotografiska interiörer från detta årtionde, bilder från familjeliv, hus och hem, och att man för att få lämpligt material begagnat sig av Forsbergs teckningar."

Själeporträtt i en illustration till ett bidrag i Strix midsommar 1907.

"Dä ä då märkvärdigt hva di här artisterna öfverdrifva. Se nu här på Strix. Inte finns dä så fula människor i verkligheten."
Strix 1898:32.

Den akvarellerade omslagsteckningen till boken "Från svenska hem af Anders Forsberg", 1902.

– Vad i Herrans namn gör du
med mina löständer?
– Snoppar cigarren!
Strix 1901:28.

Den resande: – Jag tror att
lakanen är något
använda förut.

Hotellpigan: – Nej då.

Den resande: – Ja men så ser
det verkligen ut.

Hotellpigan: – Ja då vill säga,
då förstås, förra
natten då låg
grosshandlare
Lundström här –
men han ä en
stockholmare.

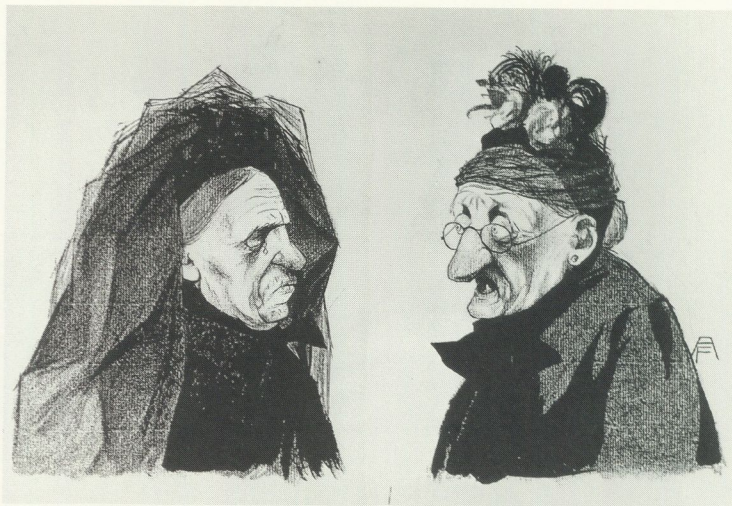
– Jag vet inte hvad jag skall göra med köksan, hon har nu
hållit på en månad och beklagat sig öfver sån svår mag-
syra.

– Lugna dig, lugna dig, framåt vårsidan har hon nog
”magsyran” på armen.

Strix 1903:36.

– Å Herregud vad har hänt efter-
som fru Bergström är sorgklädd?
– Min man dog i går natt kloc-
kan tre.
– Å Herregud dog han så bitti?
Strix 1902:15.

– Ja vet Fru Larslund, de ä som
ja alltid har sagt, att de' måtte
finnas folk, som inte har Guds
skapande grand å göra. Titta på
rådmanskan Englén. Då ä nu
elfva gånger ja varit å sitt på de'
här liket, å alla gångerna har ja
träffat henne.
Strix 1902:14.

– Skänk en slant åt en stackars ofärdig, som aldrig haft några föräld-
rar. Far min slog ihjäl sig, när han exercera beväring, och mor min
dog, när hon gav livet åt min äldsta bror.
Strix 1903:22.

Laverad teckning av Erik Palmquist föreställande den svenska ambassadens audiens hos tsar Alexej Mihailovitj i Moskva 1674. Den underliggande texten anför bl a att "Rijks Fäldtherren" . . . "praesenterandes Zarens handh att kyssas". Tsaren är på bilden omgiven av fyra "Stolniecker" eller kammarherrar "Klädde i huita Räfskins Myssor, huar uthi Swarta fläc- kar blandade ähre, Dee hafwa Tivå Stora Guldkedior i Kors om lijfwet, och bära Silfwer Yxor". Foto Livrustkammaren.